

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 29 / Olot, gener 2009

Coordinació: Antoni Mayans i Xavier Puigvert • Edició: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / LA DIGITALITZACIÓ DE LA PREMSA OLOTINA

Parlar de digitalització de la premsa local olotina és parlar del concepte de biblioteca virtual (anomenada també, per cert, digital). O sigui, és parlar de noves tecnologies i de cultura moderna de la informació. És també parlar de com serà la biblioteca de la ciutat en el futur? Anem a pams i aclarim primerament quatre idees per situar-nos.

Des del 2006, a la Biblioteca Marià Vayreda hem començat a digitalitzar la rica col·lecció de premsa local que es conserva en el seu magatzem. A finals del 2008 tenim enllestida la feina des de l'any de la primera revista, *La Aurora Olotense* (1859), fins al 1936. Si el finançament (que fins ara procedia de l'Ajuntament d'Olot i de la Diputació de Girona) no decau, continuarem treballant els propers anys en l'hemeroteca de l'època del franquisme. La iniciativa de digitalització de l'hemeroteca local va partir de la mateixa Biblioteca, amb l'esperança de formar part algun dia d'un programa més ampli promogut per la Generalitat. Fins ara aquesta situació no s'ha produït i, per tant, podria donar-se el cas que la nostra digitalització acabés abans que la institució autonòmica prengui cap decisió respecte a aquest tema. De fet, allò que ens va empènyer va ser trobar un remei per al problema de la conservació de l'hemeroteca, una documentació de gran importància

històrica, un material únic i imprescindible que presenta irremeiablement un mal estat físic pel pas dels anys, l'ús continuat de la consulta i la mala qualitat del paper i de la impressió pròpia de la premsa. La divulgació és un altre gran avantatge derivat de la digitalització: gràcies al programa Pandora (que permet un procés de consulta senzill i àgil de milers de documents i la descàrrega lliure), les revistes olotines, com també les que procedeixen d'altres biblioteques amb fons digitalitzat, es podran consultar des de qualsevol punt connectat a la xarxa, amb un cercador de paraules (quanta feina àrida s'estalviaran els investigadors!) i en format PDF, és a dir, que es podran visualitzar a la pantalla les pàgines en imatge real i imprimir-les. Per fi, un patrimoni bibliogràfic tan important i tan consultat com el fons de publicacions periòdiques de la nostra ciutat i comarca quedarà preservat del desgast físic i serà accessible des de qualsevol ordinador del món. Els originals només podran ser consultats i manipulats per motius que ho justifiquin i amb l'autorització expressa de la Biblioteca. Esperem que aquesta realitat sigui possible al llarg de l'any 2009, quan es pengin a Internet no solament les revistes olotines, sinó també les d'altres biblioteques gironines.

Com es pot veure, fer accessible a tothom una documentació tancada en

uns magatzems bibliogràfics ja no és impossible. Ens podem sentir temptats de pensar, doncs, que el futur de les nostres biblioteques serà així, que no caldrà anar-hi a buscar llibres ni música ni pel·lícules, que tot ho obtindrem amb un ordinador a casa. Jo no ho crec pas. Les biblioteques, a més de ser dipositàries de documentació i bibliografia molt rellevants des d'un punt de vista patrimonial i històric, són centres socials de gran vigor i que proporcionen, elles i no els ordinadors, un invent que és tecnologia punta des de fa segles: el llibre. Aquest objecte, sovint sacralitzat i que ens pot semblar obsolet, té unes prestacions que ara per ara són insubstituïbles: s'usa amb comoditat i sense aparells (només l'ull humà i potser alguna mà), és fàcilment transportable i emmagatzemable (no pesa, no té un embalum immanejable); té un grapat de multiusos (des de receptari de cuina o manual de reparació de bicicletes fins a devocionari o novel·la), versabilitat en els seu maneig (estirats a la platja, asseguts a terra a la vora del foc, a peu dret mentre esperem l'autobús) i un preu baix (i si no us ho creieu, penseu en altres béns de consum, com ara un dinar al restaurant, unes sabates o el manteniment de l'ordinador domèstic). Per tant, benvingudes les biblioteques digitals, però llarga vida al llibre!

CARME SIMON

ANIVERSARI / 150 ANYS DE LA AURORA OLOTENSE

El 6 de gener de 1859 va aparèixer *La Aurora Olotense*, la primera publicació periòdica olotina. Subtitulada ambiciosament "Revista universal", va tenir una vida efímera: trenta-quatre números, a raó de dos per setmana, estampats primer a la impremta dels fills Doutrem i, més tard, a la de Joaquim Antiga.

L'artífex de la publicació va ser Teodoro de Mena Zamora (Mataró, 1836-Barcelona, 1905), un jove amb vocació literària que residia circumstancialment a Olot, on, a més de con-

vertir-se en el primer periodista local, va escriure algunes peces teatrals. D'ell són bona part dels articles de la revista, en la qual també van col·laborar Pau Estorch, Esteve Paluzie i Benet Torà.

Abans de marxar d'Olot i residir en diverses ciutats catalanes, on va continuar la seva trajectòria literària i periodística, Teodoro de Mena va tenir temps de fundar un altre periòdic local, *El Faro de la Montaña*, també de curta existència: quaranta-cinc números, entre el juliol i el novembre del 1859.

Les funcions que el Govern Civil ha exercit al llarg de la història han estat d'una gran diversitat. La coordinació de tota l'administració civil de l'Estat i la tutela i el control de les administracions locals eren de les més importants, juntament amb la vigilància de l'ordre, i, en el cas de Girona, s'hi afegix la importantíssima competència del control de frontera. La documentació produïda per aquest organisme, que comprèn 635 ml, 2.311 fotografies i col·leccions de cartells i fullets de festes majors i curses de braus, s'ha anat transferint a l'Arxiu Històric de Girona a partir de 1985. Els treballs de classificació i descripció d'aquest fons han estat completats l'octubre d'enguany i actualment es pot consultar a l'Arxiu i aviat es podrà fer per Internet a través del portal de la Xarxa d'Arxius de la Generalitat.

Si resseguim la classificació i la cronologia, ens trobem amb un volum important de documentació de la Garrotxa que, en la majoria dels casos, encara s'ha d'estudiar. Entre la documentació més antiga hi ha expedients de la Comissió provincial a partir del segle XIX, com per exemple un inventari d'expedients tramitats del Corregiment d'Olot en el moment de la seva supressió el 1849, un projecte d'escorxador d'Olot del 1888 i un informe elaborat pel Govern Civil sobre confraries i germandats a Olot el 1848. També és interessant la documentació sobre usos i aprofitaments d'aigües entre 1865 i 1925, en la qual es conserven els expedients d'autorització d'ús d'aigües per a molins, fàbriques i regadius, 65 dels quals afecten el Fluvià. Altra documentació antiga són els llibres de registre d'entrada de la delegació del Govern Civil a Olot els anys 1923-1924.

Entre la documentació de l'aparat de seguretat i ordre públic és on cal destacar el volum més gran i més desconegut per la seva pròpia condició de documents secrets. Es tracta sobretot d'informes, fitxes, llistes, etc. de persones i entitats per controlar-ne l'activitat abans i durant la Guerra Civil. Per això hi trobem, per exemple, informes detallats dels masos de totes les poblacions amb el nombre de persones que hi vivien i la seva ideologia o fidelitat al franquisme. També hi ha expedients de persones i entitats per activitats polítiques o per temes de contraban els primers anys de la postguerra. L'Ar-

xiu ha elaborat uns índexs de 9.200 noms de persones que apareixen com a investigades per diferents motius. I, encara, els expedients de frontera que apleguen en 793 capsos, de 1941 a 1977, informació sobre persones detingudes o controlades en passar per la frontera francesa, informes i dossiers de temes de frontera, de xarxes de pas, etc. Aquests expedients, elaborats per la Comissaria de Figueres, tant fan referència al pas legal com al clandestí, i s'hi pot trobar informació d'estrangers que fugien de la persecució nazi. Un índex de 40.000 noms és a disposició dels usuaris per facilitar-ne la consulta.

L'ordenació administrativa representa la part més voluminosa d'aquest fons, ja que és un conjunt de competències molt representatives del paper del Govern Civil. Inclou, per exemple, autoritzacions d'espectacles i festes majors i populars des dels anys cinquanta, així com algun material gràfic (fullets i cartells). La regulació de les associacions ha deixat també en aquest fons nombrosos expedients, principalment entre els anys 1940 i 1982, entre els quals en trobem alguns que corresponen a entitats d'Olot i comarca: l'Orfeó Popular Olotí (1946), els Amics de Besalú i el seu Comtat (1955), la delegació d'Olot del Centre Excursionista de Catalunya (1964), la Mutualidad y Coto Escolar de Sant Jaume de Llierca (1967), etc.

Entre els projectes i dossiers del gabinet tècnic del govern civil se'n poden trobar sobre construcció d'infraestructures, estudis tècnics sobre protecció del medi, informes dels ajuntaments per danys causats per inundacions, com les del 1965, etc. Entre els organismes adscrits al govern de la província amb organització i entitat pròpia, destaca la Comissaria Provincial de Regions Devastades i Reparacions (1939-1947), amb nombroses sol·licituds de particulars i entitats de la comarca per a la reparació de danys causats pels bombardejos de la Guerra Civil.

A més de la documentació textual, en aquest fons s'ha conservat una col·lecció de fotografies que formen part d'expedients i tràmits administratius diversos, una gran part de les quals corresponen a danys causats per inundacions als pobles de la província. Aquestes fotografies estan catalogades i a disposició dels usuaris.

MONTserrat HOSTA REBÉS

El passat mes de novembre va finalitzar el procés de restauració documental de tres volums de la sèrie de llibres d'actes de l'antic Consell de la Universitat d'Olot, conservats a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa. Aquests tres volums corresponen als anys 1602-1607, 1608-1621 i 1651-1665 i presentaven un estat molt precari a causa del pas del temps i la manipulació constant. La intervenció, efectuada pel Taller de Restauració de la Cort Reial, de Girona, s'ha centrat principalment en desfer els llibres per netejar-ne tots els fulls i documents annexos, eliminar l'acidesa i els fongs del paper, restaurar les cobertes de pergami, substituir-ne les més malmeses i relligar novament el conjunt. Un cop restaurats, ara els tres volums podran ser digitalitzats degudament

...

Una recent exposició titulada *Els Llaudes de Xàtiva. Història d'un llinatge*, que s'ha pogut visitar de juny a novembre del 2008 al Museu de l'Almodí, a Xàtiva (la Costera), ha aplegat tota la informació coneguda sobre la família Llaudes, un destacat llinatge d'aquesta vila valenciana. Amb motiu de l'exposició, l'historiador Mariano González Baldoví ha pogut documentar l'establiment a Xàtiva d'un personatge d'aquest cognom cap a 1575. Però, tot i que una tradició local molt arrelada els atribueix vincles amb la família homònima de Besalú, instal·lada a finals del segle XV a la Casa Cornellà de la vila comtal, González assenyala la "impossibilitat, per falta de documents que ho acrediten, d'enllaçar els Llaudes de Xàtiva amb aquells Llaudes de Mallorca-Besalú".

...

L'Editorial Mediterrània acaba de publicar *Entre reixes*, un llibre que descriu literàriament l'experiència del caputxí Ricard d'Olot (Narcís Badosa i Funosa, Olot, 1895-Barcelona, 1979) com a assistent espiritual a la presó Model de Barcelona després de la Guerra Civil, quan va acompanyar una trentena de condemnats a mort en els últims moments de la seva vida. El llibre, primer volum de la col·lecció "A la caputxina", serà presentat a Olot el mes de febrer.

MONOGRAFIES

Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca, núm. 19, Olot: Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca, 2008, 331 p.

50 anys d'Amics de Besalú i el seu Comtat, Besalú: Amics de Besalú i el seu Comtat, 2008, 211 p.

GIRONELL, Martí,
La venganza del bandolero, Barcelona: Planeta, 2008, 342 p.

MALIBRÁN, Mara,
La Malibrán. Pasi3n y muerte, Madrid: Mart3nez Roca, 2008, 347 p.

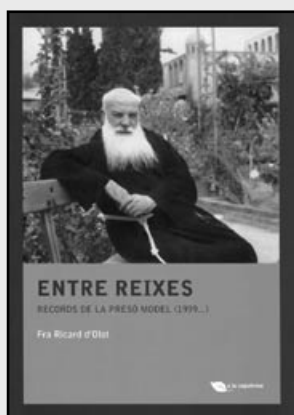
OBSERVATORI DEL PAISATGE,
Un tast de paisatges garrotxins, Olot: Observatori del Paisatge, 2008, 20 p.
Suplement del n3mero 1.473 de *La Comarca d'Olot*.

PERACAULA, Josep M.,
Un olot3 a l'Atl3ntic, Maçanes: Abadia Editors, 2008, 107 p.

PLANA, Pere,
Poemes in3dits d'en Peret, Olot: Orfe3 Popular Olot3, 2008, [8 p.]
Edici3 no venal. Il·lustracions de Pere Plana, *Planapuig*.

PLANAS, Albert,
Antoni Dot i Arxer, 1908-1972, Barcelona: Fundaci3 Josep Irla, 2008, 155 p.

RICARD D'OLOT,
Entre reixes. Records de la pres3 Model (1939...), Barcelona: Editorial Mediterr3nia, 2008, 127 p. (A la caputxina, 1)

SOLÀ, Xavier,
La Reforma cat3lica a la muntanya catalana a trav3s de les visites pastorals. Els bisbats de Girona i Vic (1587-1800), Girona: Associaci3 d'Hist3ria Rural de les Comarques Gironines-Centre de Recerca d'Hist3ria Rural-Documenta Universit3ria, 2008, 416 p.

ARTICLES

ALENTORN, Laia,
"El mas Massegur de Sant Privat d'en Bas", *Annals del Patronat...*, p. 211-247.

BOIX, Ester,
"La rinitis al·l3rgica", *Annals del Patronat...*, p. 249-280.

BUX3, Ramon,
"The agricultural consequences of colonial contacts on the Iberian Peninsula in the first millenium B.C.", *Vegetation History and Archaeobotany*, núm. 17/1, gener 2008, p. 145-154.

CAPDEVILA, Caterina,
"Les confraries del Roser al Pirineu i Prepirineu giron3 en l'3poca moderna. L'enc3rrec d'obres d'art: manifestaci3 del poder local", *Ibix*, núm. 5, 2008, p. 191-210.

CASACUBERTA, Margarida,
"Llegint el *Dietari* de Rierola", *L'Avenç*, num. 341, desembre 2008, p. 54-63.

CASACUBERTA, Margarida,
"La Barcelona del senyor Esteve", dins *Narratives urbanes. La construcci3 liter3ria de Barcelona*, Barcelona: Fundaci3 T3pies, 2008, p. 59-81.

CASACUBERTA, Margarida i GUSTÀ, Marina,
"Introducci3. La gran novel·la de Barcelona?", dins *Narratives urbanes. La construcci3 liter3ria de Barcelona*, Barcelona: Fundaci3 T3pies, 2008, p. 9-15.

CLAVIJO, Juli,
"La cinquena columna va controlar l'aer3drom militar de Tortell3", *Annals del Patronat...*, p. 107-114.

FUMANAL, Miquel Àngel,
"L'orfebreria a l'arxiprestat de l'Alt Fluvi3, segles XIII-XIX. Notes per a l'estudi", *Annals del Patronat...*, p. 63-76.

G3MEZ, Pere,
"Henri Bergson en els articles de J. V. Foix", *Els Marges*, núm. 86, tardor 2008, p. 67-71.

MERINO, Imma,
"Un cineasta del misteri" [Manoel de Oliveira], *L'Avenç*, num. 341, desembre 2008, p. 76-77.

MORALES, Francesc Xavier,
"Josep Pujol, àlies Boquica. Bandidatge i guerra a la ratlla de França", *Ibix*, núm. 5, 2008, p. 293-307.

MURLÀ, Josep,
"L'origen del nom de la parr3quia de Sant Pere Màrtir, d'Olot", *La Comarca d'Olot*, núm. 1.473, 18 desembre 2008, p. 41-42.

MURLÀ, Josep,
"La panera de Nadal dels frares caputxins", *La Comarca d'Olot*, núm. 1.473, 18 desembre 2008, p. 43-44.

MURLÀ, Josep,
"L'inventari o estat general de les obres de m3sica existents a la parr3quia de Sant Esteve d'Olot, l'any 1837, quan Josep Anglada entr3 de mestre de capella", *La Comarca d'Olot*, núm. 1.473, 18 desembre 2008, p. 46-48.

PALLÀS, Xavier,
"La m3sica a Olot durant els segles XVIII i XIX", *La Comarca d'Olot*, núm. 1.471, 4 desembre 2008, p. 28-29.

POZO, Montserrat del,
"El setge de Girona vist des de Besal3. En el segon centenari, 1808-2008", *Annals del Patronat...*, p. 179-194.

PLANAS, Albert,
"La repressi3 franquista a Santa Pau, 1939-1944", *Annals del Patronat...*, p. 115-161.

PUIG, Miquel,
"La impremta a Olot al segle XVIII", *Annals del Patronat...*, p. 11-62.

PUIG, Miquel,
"Els gitanos d'Olot", *La Comarca d'Olot*, núm. 1.473, 18 desembre 2008, p. 52.

RIBERA, Carles,
"El benjam3 del Parlament republic3" [Antoni Dot i Arxer], *Pres3ncia*, núm. 1.917, 21-27 novembre 2008, p. 28-31.

SELLES, Narc3s,
"Alexandre Cirici Pellicer. Els reptes de l'art i les conteses de la vida", *L'Avenç*, num. 341, desembre 2008, p. 46-52.

SEMPERE, C3ndid,
"Juliol de 2007. Joan Josep Mayans. Verdaguer", *Annals del Patronat...*, p. 163-175.

VALERI, Xavier,
"La guerra del Franc3s a la rodalia d'Olot", *Annals del Patronat...*, p. 195-207.

VILA, Pep,
"La representaci3 de la 'Com3dia del Sopar' ['La Cena'] a Sant Esteve d'en Bas (1894)", *Annals del Patronat...*, p. 77-105.

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Feia anys que no entrava al cementiri. Va ser en un acte de reconeixement a l'alcalde republicà d'Olot Joan Deu, ara ja deu fer més de deu anys, en un moment en què els d'ERC volíem recuperar la nostra pròpia memòria històrica i vàrem intentar tornar a celebrar les efemèrides que marcaven el calendari dels nostres predecessors abans de la dictadura. Fins i tot, vàrem rebatejar el nostre local social com a Casal Joan Deu, seguint una bonica i llarga tradició republicana. Avui no en queda res, de tot allò. L'estelada d'Estat Català ho ha tapat tot. O pitjor encara, l'Audi A6 s'ha endut per davant allò que havíem construït amb tanta il·lusió unes quantes generacions.

Quan el desembre de 1919 va morir Joan Deu i Ros, el rector de Sant Esteve no va permetre que fos enterrat al cementiri, argumentant que no havia viscut al si de l'Església catòlica i, tot i que segons la família havia mort en gràcia de Déu, no podia ser enterrat en terra santa. El funeral va ser molt lluit, hi va assistir una multitud d'olotins i representants de tots els centres republicans d'Olot i de tota la província. L'alcalde, Francesc Vayreda, de la Lliga Regionalista, va prohibir repartir les esqueles per la ciutat, va impedir que voleïessin els estandards dels centres republicans i la bandera tricolor; també va obligar la comitiva fúnebre a passar per carrers secundaris, sense fer cap volta. Va ser enterrat a fora del recinte del cementiri, en un queixal lateral que estava destinat als membres d'altres religions. Era un lloc

abandonat, sense tanca, ple de bardisses, sense nínxols. Des d'aleshores, els republicans d'Olot cada any es varen aplegar al voltant de la seva tomba, fins que l'any 1933 es va poder secularitzar el cementiri i Joan Deu va ser traslladat a l'interior del recinte, on és enterrat encara. El 6 de desembre ha estat durant molts anys una de les dates més assenyalsades per als vells republicans olotins, juntament amb l'11 de febrer i el 14 d'abril, quan es commemora la proclamació de la primera i de la segona república, respectivament.

Però, com és ben sabut, les mostres de sectarisme no són patrimoni d'una ideologia ni d'un grup polític. Martí Pararols, exalcalde d'Olot durant el Bienni Liberal i el Sexenni Democràtic, exdiputat progressista a Corts, membre de totes les juntes revolucionàries, oficial de la Milícia Nacional, lluitador contra la insurrecció carlista i defensor de la llibertat i dels drets polítics i laborals de les classes populars, va morir en plena Primera República. Durant el funeral, els republicans del Batalló de Guies Federals, d'en Deu, que defensaven la vila varen tocar des de dalt del Montsacopa, en senyal de mofa i burla, la Marxa Reial, és a dir, l'himne d'Espanya, que era la música que tocaven els carlistes quan atacaven les muralles de la vila d'Olot. Els progressistes varen replicar cantant l'Himne de Riego i La Marsellesa, que eren els himnes que Pararols hauria considerat seus. Els mateixos que varen ser cantats 46 anys després durant l'enterrament d'en Deu.

Eren del mateix bàndol, però els sectaris no ho sabien!

VERBI GRATIA / NOMS DE PERSONA SENSE ORTOGRAFIA

JOSÉ LUIS BARTOLOMÉ

L'anècdota és real. Una mestra de primària demana als seus alumnes que escriguin el nom de persona que més els agrada. Una nena colombiana ho té clar i fàcil, el del seu germanet: *Maik*. Malgrat les observacions de l'educadora, la nena no queda gaire convençuda i es presenta a l'endemà amb una nota de la seva mare: "Los nombres de persona no tienen ortografía". I afegeix a aquesta sentència un repte onomasticoortogràfic envers el claustre docent: "¿Cuál de los siguientes nombres es el correcto: a) Bibiana b) Biviana c) Vibiana d) Viviana?" L'anècdota conté un desenvolupament i un desenllaç que em vull estalviar en aquest espai.

L'alliçonament semblaria simple: acceptem que un noi català es vulgui dir Mikel (amb accent a més a la primera síl·laba), però ell haurà de transigir amb un suspès en ortografia escolar si escriu Mikel Martí i Pol el nom del poeta. Hi ha una febre per la reivindicació de l'onomàstica en els termes que un mateix vol establir: "Maris" i "Tonis" que se senten incòmodes amb Maria o Antònia (no he entès mai el caprici de l'abreujament anglicista Mary/Tony); "Peps" que no volen sentir parlar de Josep o "Xaviers" que prediquen el monoteisme de dir-se Xevi (Xavi?). Per cert, el mercat onomàstic a l'Amèrica llatina és ben curiós, on proliferen els noms de pila ianqui adosats als cognoms d'arrel hispànica (Washington Cordero, Charlie Ventura...). Sembla que la mania del *tuning* dels cotxes l'hem traslladat a la marca personalitzada (*branding*) dels nostres noms, que ens fa sentir com uns *ma-vericks* dissidents dels ramats dels convencionalismes.

L'assumpte pot esdevenir selvàtic i divertit alhora si allarguem la frivolitat al terreny de la prosòdia. "El meu nom s'escriu David però es pronuncia *Deivid*". La pseudoameri-

canització Mike com a nom escrit Maik es pot contrarrestar pronunciant-lo amb ironia tal com ho faria un angloparlant (Meik). Hem de ser curosos i respectuosos, però, per no ferir amb aquesta sal la sensibilitat aliena. Els catalans ja en tenim prou amb el calvari d'haver de sentir als mitjans de comunicació castellans els nostres noms bisil·làbics amb una metàstasi accentual: Albert en comptes d'Albert, Artur per Artur, Antoni per Antoni, Narcís per Narcís. El més castigat va ser en el seu dia el malaurat polític Ernest Lluch (pronunciat Ernest Lluç, és a dir, *merluza*). Aquests mateixos locutors són capaços d'esmerçar el *training* que calgui per proferir correctament Michael Schumacher (Schumi), Adriana Skleranikova, Mahmud Ahmadineyad o Gwyneth Paltrow. Caldrà afegir els noms catalans i alguns èuscars al web www.forvo.com (que ensenya com pronunciar els noms en l'idioma original) i demanar que els locutors de TVE, Tele 5, Canal Plus i Antena 3 facin els deures.

Cada setmana veiem que s'enregistren civilment a la nostra comarca noms de nen o de nena que abans no ens resultaven gens familiars. L'èuscar Iker és un dels preferits, i la seva adaptació més fidel (Íquer) ens resultaria desconcertant. Al capdavall, acabem opinant sobre allò que ens pensem que sabem: identifiquem Maik com una aberració de Mike, però què hauríem dit si el nom escrit hagués quedat camuflat com a Maic o Maiq? Mentre aquestes opcions onomàstiques no cardin pena (perdó pel garrotxisme) més val que ens ho agafem amb el sentit de l'humor d'aquest acudit hipocorístic: "A mí me llaman Bartolo, pero quiero que me llamen Bartolomé". "Pues a mí me llaman Paco, pero prefiero que me llamen Pacomé". Bon profit!

MARGARIDA CASACUBERTA

Corria l'any 1925 quan el paisatge olotí va entrar a formar part del primer magazín d'estil europeu publicat a Catalunya. Des del 10 de gener de 1918, data de l'aparició del primer número, fins al darrer, aparegut el juny de 1936, just abans del cop d'estat militar del 18 de juliol que va encendre la guerra civil, *D'Ací i D'Allà* va sortir –primer mensualment, com a publicació trimestral a partir de 1932– cent vuitanta-cinc vegades. D'una qualitat gràfica i literària excepcional, el magazín forma part d'un dels molts projectes que, a partir del final de la primera guerra mundial i després de la mort prematura d'Enric Prat de la Riba, la intel·lectualitat noucentista, amb el suport directe de Francesc Cambó, va impulsar com a resposta a la nova situació econòmica, política i cultural de l'Europa postbèlica. Produït per l'Editorial Catalana i destinat, en un primer moment, als subscriptors del diari *La Veu de Catalunya*, el magazín es presentava com a “company de tos viatges, el meravellós compensador de tos dies sedentaris, el confident de *boudoir*” que proporcionaria als lectors i lectores moderns, “en un bell aparent desordre, els rics fenòmens de la natura, els progressos de les nostres institucions i els costums, les inspiracions de les arts, les troballes de les modes”.

De la mateixa manera que l'Editorial Catalana, dirigida per Josep Carner, va ser creada amb la finalitat de potenciar el gènere novel·lístic des de les files del Noucentisme i d'arribar al gran públic en uns moments de crisi dels plantejaments primigenis d'un moviment politicocultural que es fonamentava en la construcció d'una Catalunya ideal al marge

de la realitat, el nou magazín, dirigit pel mateix Carner, es proposava adaptar el discurs culturalista del Noucentisme a la cada vegada més potent cultura de masses. Tot i que Carner es va mantenir poc temps al capdavant de l'empresa, el projecte va continuar sota les regnes d'Ignasi Folch i Torres des del número de gener de 1919 fins pocs mesos després del cop d'estat de Primo de Rivera, el setembre de 1923. El desmantellament sistemàtic de les institucions de la Mancomunitat de Catalunya per part del dictador provoca, entre moltes altres coses, la revisió de la política cultural del Noucentisme i l'adopció de diferents mesures que, sense renegar del culturalisme de base, permetin construir un mercat literari que funcioni al marge de les contingències de la política. Quan, el juny de 1924, Carles Soldevila assumeix la direcció de la revista, publicada a partir d'ara mateix per l'Editorial Catalònia, *D'Ací i D'Allà* es convertirà en un dels portaveus de la modernitat literària i artística a Catalunya a la recerca del gran públic.

És en aquest context quan, el setembre de 1925, coincidint amb les Festes del Tura, *D'Ací i D'Allà* publica un extens i profusament il·lustrat reportatge sobre “El paisatge olotí”, signat per Josep Maria Capdevila. Amb fotografies d'Antoni Fortet i reproduccions de pintures de Joaquim Vayreda, el jove crític presenta als lectors del magazín les bondats del paisatge olotí a partir de la glossa literària de les teles *Paisatge de riu*, *Casa de pagès* i *Noies en una fageda*, i de *La dona d'aigua* i *La Fageda d'En Jordà*, on Joan Maragall havia aconseguit immortalitzar, en prosa i en vers, el paisatge d'Olot.

UNA EDUCACIÓ OLOTINA / ENTREBANCAR-SE

SIGRID WERNING

Ara mateix, 15 de desembre, estic asseguda en una cadira de rodes i amb la cama esquerra enguixada de dalt a baix. Aquesta situació, mig dolorosa, mig ridícula, fa que no pugui entonar de tot cor *l'in dulci júbilo* nadalenc. Intentaré, però, de treure el màxim suc del fet que em vaig trencar la ròtula precisament davant de Can Trincheria, seu de l'ICCO. Com que algun cop m'he entrebancat amb els afers culturals olotins, m'agafo l'accident com a metàfora i recordo alguna de les experiències corresponents.

Impregnada de l'esperit de la generació del 68 (és a dir, tot s'ha de qüestionar, criticar, canviar, desmitificar...), em vaig trobar ficada enmig d'un panorama politicocultural olotí marcat i determinat per un tal “Bunker” que trobava la seva “expressió artística” (les cometes són irrenunciables) en un paisatgisme dubtós que, per una banda, negava rotundament la imatge real del territori i, per l'altra, conseqüentment, ignorava l'instrumental conceptual contemporani per interpretar el món. Heu d'imaginar-vos que en aquells anys setanta, per Olot, jo encara hi deambulava com si fos una turista. És a dir, badant sense saber gaire què hi havia darrere de les façanes, tant en el sentit literal com en el figurat. Tot plegat feia que em veiés amb cor de carregar-me sense miraments tots aquells falsos idil·lis, aquestes menes de pessebres sentimentalistes sobre tela i les seves tècniques caducades, des de les pàgines d'*Olot-Misió*n. Així em vaig guanyar la fama d'*aguafiestas*, de destrossadora dels valors artístics majoritàriament acceptats.

Ara sé que entre els pintors hi havia vaques sagrades i

“bons nois” que la societat olotina apreciava i que es cotitzaven. També sé que existia una complicitat no confessada entre el triangle autor, galerista i comprador, per la qual (sovint fins i tot de bona fe) es declaraven com a obres d'art peces que de fet només eren artesanía.

Intentaré d'explicar-me una mica més: les meves primeres gosadies crítiques sota el pseudònim “Tibull” no les modificaria gens ni mica, perquè allò que aleshores criticava seguint la meua millor ciència i consciència no es podia considerar art. Mentrestant, però, he anat ampliant coneixements i ara podria, potser, interpretar aquell fenomen artesà dins d'un marc històric i social i comprendre'l com a conseqüència d'uns camins específicament olotins, en lloc de carregar-me'l com si hagués vingut del no-res.

P.D. En les meves primeres tardors olotines vaig veure i ensumar l'encant trist o la tristesa encantadora del carrer de Sant Ferriol, on, pels tubs de les estufes a les finestres, en sortia el fum de la llenya i les pinyes. Una imatge de pel·lícula neorealista (italiana i en blanc i negre) que em va transmetre la sensació de conformitat, de resignació que per a mi en aquell moment devia viure la gent en aquelles cases. M'imaginava un hàbitat més aviat precari i em sobtava l'escandalosa bellesa que projectava cap al carrer. Ara em pregunto si algun pintor olotí, artista o artesà, s'ocupava de la melangia del paisatge urbà.

P.P.D. Hem de constatar que en l'art contemporani també hi ha grans quantitats d'artesanía i, sovint, ni ben feta.

EMILI BASSOLS I ISAMAT

Les ciutats, cada vegada més extenses i tecnològicament més exigents, requereixen productes bàsics per alimentar els seus habitants, matèries primeres per mantenir les seves activitats productives que generen un volum determinat de residus i es nodreixen d'energia transportada des de l'exterior. El manteniment d'aquest metabolisme urbà, que en ocasions s'ha comparat amb el funcionament dels organismes vius, esquitxa les àrees periurbanes d'un seguit d'elements, instal·lacions o equipaments que tothom usa i aprofita, però que ningú no vol prop de casa seva: dipòsits d'aigua, línies elèctriques, transformadors, antenes de telecomunicacions, plantes de tractament de residus o de sanejament, infraestructures viàries, etc. El grau d'ocupació de tota aquesta sèrie d'elements s'interpreta com un reflex del nivell socioeconòmic de què gaudeix aquell territori.

Els dinàmics paisatges periurbans, ja prou castigats per impactes diversos, es veuen obligats a absorbir tot allò que les ciutats atrauen o expulsen. I aquesta tasca no sempre es resol amb èxit. Per integrar degudament qualsevol element urbà en l'entorn i respectar-ne les exigències tècniques, és fonamental poder incidir en tres aspectes clau: l'emplaçament,

el volum i el material amb què està construït. De manera complementària, també es poden incorporar altres mesures, com ara el seu tractament cromàtic. La finalitat de pintar-los és reduir la pertorbació estètica que la seva presència provoca en un paisatge presumptament harmònic i ben conservat. És a dir, contribuir a minimitzar el seu impacte visual.

Als contemplatius del paisatge garrotxí no els haurà passat desapercebut que, d'un temps ençà, alguns suports de línies elèctriques, transformadors, dipòsits, etc. s'han pintat d'un color fosc, marró, quasi negre. Després d'experimentar amb altres tonalitats i d'haver d'admetre alguns fracassos flagrants (en la distància, els boscos no són mai verds, això ho saben els pintors), s'ha demostrat que aquest color funciona perfectament, sobretot quan l'element té un fons proper sobre el qual recolzar-se. Dins la gamma comercial estàndard, el color escollit és el RAL 8022. La primera vegada que es va utilitzar aquest color va ser el 2002, quan l'arquitecte Rafael Aranda, en el marc de l'assistència ambiental de les obres de construcció de l'autovia A-26, el va recomanar per pintar el taulell del viaducte de Castellfollit de la Roca. Des d'aleshores s'ha anat aplicant en diversos volums i l'experiència, reeixida, s'ha estès a algunes comarques veïnes.

Ara bé, cal tenir present que el tractament cromàtic ni es pot aplicar a discreció ni pot solucionar, per si sol, algunes distorsions paisatgístiques evidents. Per resoldre-les, no en fem prou amb una mà de pintura, ni amb dues. És millor actuar des de la planificació o bé des de la disciplina urbanística.

Si analitzem el tracte que donem al paisatge que ens envolta, podem mesurar la sensibilitat i l'interès que hi ha per conservar-lo. En una comarca com la Garrotxa, on el paisatge s'eleva a la categoria d'emblema, no podem deixar d'integrar i, per tant, tractar cromàticament, encara que sigui amb la "brotxa gorda", els elements urbans que de mica en mica han envaït els espais d'inspiració dels nostres il·lustres pintors paisatgistes.

DIBUIXOS AMB EL COMPONEDOR / PERE SERRAT, DE LA FEIXA DELS CATÒLICS

DOMÈNEC MOLI

En Pere Serrat era un home molt popular a Olot. A l'Olot dels anys seixanta i setanta, l'hegemonia social se la disputaven essencialment dues entitats: els Catòlics i l'Orfeó. Nous costums i, sobretot, circumstàncies polítiques, n'havien anat eliminant d'altres que, en el seu moment, també desenvoluparen un paper important dins la xarxa social olotina, com el Centre Obrer, la Indústria i Comerç... Al final han arribat fins al segle XXI, amb èpoques més o menys pròsperes, les dues entitats mencionades. Dins el teixit humà de la ciutat, ser de l'Orfeó o dels Catòlics arribà a representar una manera diferenciada de pensar i actuar. Ha estat una denominació d'origen i val a dir que cada grup responia, encara hi ha qui ho fa així, a unes característiques socials i ideològiques ben concretes. En Pere Serrat, a qui d'una manera molt familiar i afectuosa se'l coneixia pel sobrenom d'en Peret de la Pruna, era un prototip de persona eixida de la factoria dels Catòlics. Tota la seva activitat pública la desenvolupà a l'entorn del món de la cultura. Fins a tal punt que arribà a ser regidor d'aquest àmbit, amb CiU, durant dos mandats. Mai no es va desconnectar dels Catòlics, d'on ho seria tot, fins president en alguns moments delicats, per ajudar a reflotar l'entitat. El seu perfil era el d'un home de dretes que estava obert a la raó vingués d'on vingués; un espècimen ben rar de trobar entre nosaltres.

Amb ell vaig compartir moltes batalletes, especialment formant part de la comissió dels Premis Ciutat d'Olot. A pesar que fou el seu partit el que em va fer fora d'aquesta comissió, en el decurs d'una depuració d'elements subversius de les esquerres, ell no va trencar mai la relació que ens unia. Cada any, en temps de redactar les bases o de decidir a qui es feia l'homenatge, em venia a demanar opinió. És un detall que sempre he agraït a tots els membres de la comissió, però especialment a ell, ateses les circumstàncies. Això ja defineix el seu tarannà obert, amical, molt voluntariós. Sota la seva presidència dels Catòlics, editarem, junt amb en Miquel Plana, algun llibre de bibliofília... Quan entrava a la impremta mostrava una gran curiositat per tot el que allà es coïa. De fet la curiositat era la seva principal virtut. Això i una sornegueria que quasi sempre li feia trobar la resposta justa i positiva. I també era generós... De pertànyer a uns ajuntaments més sensibles al fet cultural, en Peret hauria fet grans coses, perquè d'idees no li'n faltaven, però al camp de la cultura sempre li ha mancat una dotació econòmica mínimament acceptable. M'ho havia dit moltes vegades: "...Ens pressuposten diners per pagar les dones de la neteja. No veuen que les ciutats només creixen si prospera la cultura... Aquesta ciutat per aquest camí pot acabar essent un geriàtric..." Paraula d'en Pere... paraula.

XAVIER PUIGVERT I GURT

Enguany, a la Garrotxa, hem collit i menjat ben poca castanya local. Les pluges a destemps, el fred avançat... els temps que corren, en definitiva, ens han fet adonar que entre nosaltres no hi broten castanyedes dignes d'aquest nom, només humils castanyers.

La metàdica toponímia, de fet, ja ho ve denunciant des de fa segles: només apareix l'arbre solt. Aquí, *el Castanyer*, sempre en singular, com a nom de dos masos i una masoveria de Sant Joan les Fonts, Sant Iscle de Colltort i Sant Esteve d'en Bas, respectivament –documentats tots en el segle XIV, però segurament força més antics–, és un indicatiu d'excelsitud, no d'abundor. I és que aquest arbre mai no ha estat un membre de ple dret del bagatge silvicultural dels pagesos de la comarca i, per tant, no figura entre les arbredes ben representades en els noms de la terra locals: la noguereda, l'avellaneda, la pomerada...

Per què? Doncs perquè les castanyedes són boscos artificials, creats per la mà del faedor, l'home, per obtenir el fruit per menjar i fusta per a bótes, i només proporcionen un bon rendiment si són objecte d'una plantació cu-

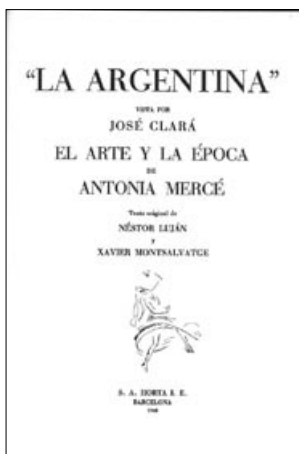
rosa i personalitzada. Està demostrat que si es deixa que els exemplars es difonguin espontàniament, la qualitat del fruit s'estanca o decreix. Sense empelts i esporgades, doncs, no li podem exigir les delicadeses que molts voldríem per torrar a foc viu. La història forestal ens ensenya que, des de la fi del món antic, aquest arbre va ser objecte d'experimentació a tot Europa, fins al punt que, a indrets com les Cévennes franceses o els Apenins toscans, els castanyers cultivats van començar a produir unes castanyes més grosses que les naturals, els "marrons". No se sap si per manca de perícia o d'interès, les nostres mai no han pogut competir amb aquelles o amb les gallegues. Tot i que a la Garrotxa l'any 1879 es collien més de 1.300 kilos de castanyes i que actualment hi ha empadronats 2.371 castanyers, estem parlant sempre d'un donatiu generós d'aquesta comunitat desamparada i minvant que algun dia s'estrancarà si no troba empeltadors abnegats que igualin en afany i destresa els recollidors.

Per collir castanyes, tots som bons; per elaborar-les –els noms de la terra no menteixen–, aquí sempre ens hem fet l'orni.

RARS / "LA ARGENTINA" VISTA POR JOSÉ CLARÀ

A.M.

L'any 1927, l'escultor olotí Josep Clarà va conèixer, a París, Antonia Mercé (1890-1936), considerada una de les millors ballarines de la història de la dansa espanyola. Coneguda amb el sobrenom de "La Argentina" per haver nascut accidentalment a Buenos Aires, on els seus pares, primers ballarins del teatre Real de Madrid, estaven de gira, Mercè va crear un estil molt personal, caracteritzat per la incorporació del ball flamenc a la dansa clàssica i que la va dur als escenaris més selectes de l'època. Clarà, que aquell mateix any havia publicat els apunts que en la primera dècada de segle havia fet a la també ballarina nord-americana Isadora Duncan –morta en un accident automobilístic uns mesos abans–, va demanar a "La Argentina" l'autorització

–que va obtenir– per dibuixar-la mentre ballava.

Vint anys més tard, el 1948, l'escriptor Néstor Luján i el compositor i crític musical Xavier Montsalvatge van publicar una biografia d'Antonia Mercé i la van il·lustrar amb vint-i-un dibuixos que li havia fet Clarà, a la relació artística del qual amb la ballarina dedicaven el primer capítol del llibre.

De l'edició, a cura de la Sociedad Anónima Hortas de Impresiones y Ediciones, de Barcelona, se'n va fer un tiratge de 276 exemplars, un dels quals es conserva a la Biblioteca Marià Vayreda, procedent del llegat de Joan Casulà.

Ara, Nortetur, una editorial barcelonina de recent creació, n'acaba de treure a la llum una edició facsimilar dins la seva col·lecció de flamenc.

BREVIARI

Des de l'any 2007, el Museu Comarcal de la Garrotxa duu a terme un conjunt de tasques de restauració i conservació preventiva de peces del fons de la seva col·lecció i d'elements patrimonials de la ciutat. Pel que fa al primer aspecte, en els darrers mesos s'han restaurat 33 quadres de gran format de retrats de benefactors de l'Hospital de Sant Jaume d'Olot –una col·lecció que aquesta institució va cedir al museu ara fa cinc anys– i estan a punt de finalitzar els treballs de restauració d'una vintena de talles de fusta policromada que daten del segle XVI al segle XVIII. Quant a la intervenció en elements del patrimoni monumental de la ciutat, cal destacar el tractament que s'ha fet a la Font del Conill, que ha permès solucionar els problemes d'erosió, desgast i exfoliació que patia la pedra, eliminar els líquens, els fongs i els òxids, reintegrar les esquerdes i fissures i reproduir l'orella perduda del conill. L'última operació ha estat la consolidació *in situ* i el trasllat al Museu del coronament de la Font de Sant Bernat –una peça afectada per una actuació urbanística–, atès que el grup escultòric presenta un estat de conservació molt deficient i demana una restauració que previsiblement s'efectuarà al llarg d'aquest any. El Museu Comarcal de la Garrotxa està preparant una exposició, que tindrà lloc el mes d'abril d'enguany, en la qual es donaran a conèixer els treballs de restauració realitzats entre els anys 2007 i 2009.

•••

Els organitzadors de l'exposició *El romànic i la Mediterrània. Catalunya, Toulouse i Pisa (1120-1180)*, que s'ha pogut veure al Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), a Barcelona, durant la primera meitat de l'any 2008, han seleccionat dues peces escultòriques del segle XII procedents de l'antiga canònica de Santa Maria de Besalú. Es tracta d'un capitell de travertí conservat al MNAC, donació dels hereus de Francisco Godia l'any 1994, i un cap humà d'estuc, donat al Museu Episcopal de Vic per Joan Colomines l'any 1930. Ambdues peces mostren la importància de Besalú com a via d'entrada de l'influx antiqüitzant procedent de la Provença en l'escultura romànica catalana.

JORDI PUJULA

ARXIU JORDI PUJULA

El Casal Català d'Olot fou una entitat fundada el 1919 per sectors, molt amplis, del catalanisme de la població. A partir de 1922, les idees del republicanisme començaren a penetrar dins de l'entitat i es van formar dos corrents. Per una banda, els qui seguiren el Partit Català Republicà, que esdevindria l'Acció Catalana Republicana liderada a Olot per Joan de Garganta i Fàbrega, i els catalanistes més moderats, regionalistes, seguidors de la Lliga Catalana, que acabaren marxant de l'entitat. Amb la Dictadura de Primo de Rivera, el 1923, el Casal Català, juntament amb el Centre

Republicà i les organitzacions sindicals locals, foren clausurats. Però la Dictadura fou, en cert sentit, un excel·lent camp de conreu per a les idees catalanistes i republicanes i per a les reivindicacions obreres. Una activitat soterrada que propicià l'arribada de la República el 1931. Un any abans, el 1930, s'havia produït l'escissió dels socis del Casal. Davant de les eleccions municipals de l'abril de 1931, el Casal Català va establir aleshores una sèrie de reunions amb els republicans olotins i els membres del Centre Obrer per formar una coalició, de cares als propers comicis.

En aquest moment en què l'entitat s'adherí de ple a Acció Catalana i es preveia ja un canvi en la situació política del país, Joan de Garganta, prestigiós intel·lectual i dirigent polític, rebé un homenatge tot aprofitant el sopar de Cap d'any del Casal Català, el 30 de desembre de 1930. A més dels socis del Casal, hi participaren membres de Concentració Republicana (Calm, Dot...), un signe de l'entesa que portaria la coalició a governar l'ajuntament republicà del 1931. A la imatge, d'autor desconegut, però que em fou facilitada per Jaume Gascon, hi podem veure, d'esquerra a dreta: Ramon Calm, Jaume Gascon, Sebastià Ortiz, un home no identificat, Albert Sacrest, Antoni Dot, Salvador Blanch, Privat Calm i Enric Fageda, drets, i asseguts, Joan de Garganta, Xavier Piera i Pere Barberí.

OBJECTE D'ESTUDI / XAVIER MONTSALVATJE I IGLÉSIAS (1881-1921)

El projecte de recerca inicial, al qual m'havia animat l'editor Quim Curbet, era aplegar en una antologia els principals textos de l'escriptor Xavier Monsalvatje i Iglésias (Olot, 1881-Girona, 1921), un dels tractors del modernisme i noucentisme gironins, en tant que escriptor, mecenes, pintor, gestor cultural i imant d'artistes. Al seu entorn s'hi aplegaren escriptors com Prudenci Bertrana, Joan Badia, Carles Rahola, Miquel de Palol, Joaquim Pla o Josep Tharrats; artistes com Fidel Aguilar, Manolo Hugué, Joan B. Coromina, Iu Pascual o Mela Muter. Era un projecte d'antologia relativament senzill, per tornar a posar a l'abast la narrativa d'aquest banquer polifacètic, enamorat de Girona sense renunciar a les seves arrels olotines, i permetre valorar la seva contribució literària i el seu pas del modernisme d'arrel simbolista cap al noucentisme dins el grup de l'arquitecte Rafael Masó.

Gràcies a la Beca d'Investigació Fundació Valvi 2008, la idea ha crescut en ambició. S'ha convertit en un projecte de recerca biogràfic i literari,

centrat encara en la figura literària de Xavier Monsalvatje, però desplegant-se en d'altres àmbits, com l'entorn familiar. Hi ha més lloc, doncs, per a tota la nissaga Monsalvatje, amb la seva afeció a l'exlibrisme, el desenvolupament dels seus negocis bancaris o el destacat paper en la política d'alguns dels seus membres. S'hi manté, certament, la pretensió d'incloure-hi bona part de la seva obra literària, dispersa tant en les nombroses revistes on va col·laborar o fins i tot fundar, com en els introbables –pel poc tiratge– llibres editats: *Ombres* (1906), *Lanell triangular de la deessa* (ca.1920), la pòstuma *Proses del viure a Solius* (1922) o, conjuntament amb Joaquim Pla, *Girona, terra de gestes i de beutat* (1917). S'imposa, per tant, la consulta de l'arxiu familiar, que conserva alguns textos inèdits, així com espigolar en les nombroses publicacions on escrigué, revistes com *Juventut*, *Lo Gironès*, *L'Enderroch*, *La Comarca*, *Pàtria*, etc. Molt més difícil és la recerca de la seva obra plàstica, la qual, segons temo, quedarà fora de l'àmbit d'aquest projecte.

La influència del simbolisme fran-

cès, però també de D'Annunzio, és ben palesa en Monsalvatje: llegeix, tradueix i encomana als amics el seu interès per Baudelaire, Mallarmé, Gide o Pierre Louys. Tanmateix, la seva dedicació a la banca familiar i la seva precària salut no van permetre desenvolupar plenament ni les seves aptituds literàries ni les plàstiques. La prematura mort de l'escriptor va encendre doloroses elegies per l'amic desaparegut i ditirambes abrandats a la seva prosa. Al capdavant d'homenatges i d'exposicions commemoratives, les fredorades de la guerra i la postguerra varen esborrar-ne no la memòria però sí el rastre escrit. Ara per ara, no és gaire més que el Monsalvatje del mig, entre l'ombra del seu pare, Francesc Monsalvatje i Fossas (1853-1917), historiador polígraf del comtat de Besalú, i el seu fill, el solar compositor Xavier Montsalvatge i Bassols (1912-2002). Serà l'ocasió de retrobar literàriament Xavier Monsalvatje i Iglésias, i valorar alhora si es mereix o no algunes ratlles més a les enciclopèdies, on reposa entre el seu pare i el seu fill.

JOSEP PUJOL I COLL